

Research Paper

Meta-synthesis of policy advice for water policy in Iran (Scientific papers 2012-2024)

•Yahya Kamali¹, Kiana Kamyabi²

1. Associate professor, Department of Political Science, Faculty of law and theology, Shahid Bahonar university of Kerman, Kerman, Iran.
2. Phd student of political sociology at university of Tehran, Tehran, Iran.

Use your device to scan
and read the article online

Citation: Kamali, Y., Kamyabi, K., (2025). [Meta-synthesis of policy advice for water policy in Iran (Scientific papers 2012-2024) (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 15(54), 70-93. <https://doi.org/10.22034/sspp.2024.2034129.3674>

<https://doi.org/10.22034/sspp.2024.2034129.3674>

Received: 29 Jun 2024

Accepted: 30 Sep 2024

Available Online: 20 Jun 2025

Keywords:

Policy advice, water policy, met synthesis, Iran, research

ABSTRACT

This research aims to identify and categorize policy advice from scientific papers in the Iran water policy field. The meta-synthesis method based on the Sandelowski and Barroso model has been used To achieve this aim. Scientific papers published in the years 2012 to 2024 in Iran were reviewed. By purposeful sampling, 58 papers were included in this research, cited to the 47 papers. Research findings include 84 policy advice organized based on the theoretical framework of Walt and Gilson's policy triangle in four categories: 1) advice related to the content of the policy, which includes three parts of supply, transmission, and distribution, and water consumption in different areas. 2) Advice related to the water policy context, 3) advice related to the water policy process, and 4) advice related to actors of water policy. Meta-synthesis of these advice can provide a comprehensive and integrated picture of expert policy advice for policymakers. This comprehensive picture can be useful in formulation of five-years development plans or annual water policy in Iran.

* Corresponding Author:

Yahya Kamali

Address: Faculty of law and theology, Shahid Bahonar university of Kerman, Kerman, Iran.

E-mail: yahyakamali@uk.ac.ir

مقاله پژوهشی

فرا ترکیب توصیه‌های سیاستی سیاست‌گذاری آب در ایران (مقالات پژوهشی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲)

* یحیی کمالی^۱، کیانا کامیابی^۲

۱. دانشیار، گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و الهیات دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر شناسایی و دسته‌بندی توصیه‌های سیاستی حاصل از مقالات پژوهشی حوزه سیاست‌گذاری آب در ایران است. برای دستیابی به این هدف، از روش فرا ترکیب مبتنی بر مدل سندلوسکی و باروسو استفاده شده است. بر این اساس مقالات علمی منتشر شده در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ داخل کشور بررسی شدند. به روش هدفمند، ۵۸ مقاله وارد پژوهش شد که از این تعداد به داده‌های ۴۷ استناد شده است. یافته‌های پژوهش شامل ۸۴ توصیه‌های سیاستی است که بر اساس چارچوب نظری مثلث سیاست‌گذاری والت و گیلسون در چهار دسته (۱) توصیه‌های مرتبط با محتوای سیاست که شامل سه بخش تامین، انتقال و توزیع، و مصرف آب در حوزه‌های مختلف است. (۲) توصیه‌های مرتبط با زمینه سیاست‌گذاری آب، (۳) توصیه‌های مرتبط با فرایند سیاست‌گذاری آب و (۴) توصیه‌های مرتبط با بازیگران حوزه آب، سازماندهی شده‌اند. فراترکیب این توصیه‌ها می‌تواند تصویری جامع و یکپارچه از توصیه‌های سیاستی متخصصان به سیاست‌گذاران ارائه دهد. این تصویر جامع می‌تواند در تدوین برنامه‌های توسعه یا برنامه‌های سالانه این حوزه موثر باشد.

تاریخ دریافت: ۰۹ تیر ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۰۹ مهر ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۳۰ خرداد ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

توصیه سیاستی،
سیاست‌گذاری آب،
فرا ترکیب، ایران.

* نویسنده مسئول:

یحیی کمالی

نشانی: گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و الهیات دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

رایانامه: yahyakamali@uk.ac.ir

مقدمه

سازماندهی کرده و به این نتیجه رسیده که این اقدامات نتوانسته کشور را به ساختاری مناسب برای برخورد با این وضعیت برساند (مرید، ۱۳۹۷: ۲۳۹). تحولات سیاستگذاری آب در ایران قبل از انقلاب اسلامی بیشتر متأثر از تحولات و سیاست‌های بین‌المللی بوده و در دوران بعد از انقلاب، بیشتر متأثر از گفتمان سیاسی دولت وقت بوده است. برنامه‌های توسعه در زمینه پایداری منابع آب از انسجام کافی برخوردار نیستند. در واقع تغییر در سیاست‌های بهره‌برداری منابع آب طی این دوره منجر به گسست برنامه‌های توسعه کشور از منظر مدیریت آب شده است (طالبی صومعه سزایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۵۱). تحلیل برنامه‌های توسعه در ایران نشان می‌دهد که اهداف برنامه‌ریزی شده در بخش آب، با موفقیت اجرا نشده‌اند. ساختار قدرت در شبکه تکالیف قانونی نهادهای رسمی مرتبط با مدیریت آب در این عدم موفقیت‌ها نقش داشته است. توزیع قدرت بین نهادهای بخش آب به خوبی صورت نگرفته و ارتباط منسجمی بین نهادهای تصمیم‌گیر و مجری سیاست‌ها در حوزه آب وجود ندارد. سازمان‌های غیردولتی نیز جایگاه مناسبی در این برنامه‌ها ندارند (محمدی کنگرانی و رفسنجانی نژاد، ۱۳۹۴: ۱۲۱).

در پژوهش‌های مختلف به مواردی از چالش‌های سیاستگذاری حوزه آب پرداخته شد. از جمله این چالش‌هایی توان به این موارد اشاره کرد. مساله‌شناسی دیرهنگام، عدم اتفاق نظر درباره صورت‌بندی بحران آب، گسست میان مرحله تصمیم‌گیری و اجرا و ضعف ارزیابی سیاستگذاری آب باعث شده راه‌حل‌های مطرح شده و تصمیم‌های اتخاذ نشده، مسائل آب را برطرف نکرده و منجر به برداشت اضافی منابع آب، افزایش تقاضا شده و بحران آب را تشدید کرده است (امیری و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۵). علاوه بر این

آب در ایران مسئله‌ای مهم بوده و هست. شرایط اقلیمی و اقتصادی ایران باعث شده آب نه تنها یک منبع اقتصادی بلکه به عنوان متغیری سیاسی مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد. با این حال به توجه به افزایش جمعیت کشور در یک قرن اخیر و گسترش فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی، تغییرات گسترده‌ای در تأمین و مصرف آب شکل گرفته است. با این حال با توجه به خشکسالی‌های دو دهه اخیر و آشکار شدن پیامدهای منفی کمبود آب می‌توان گفت مسئله آب به یکی از مسائل سیاستگذاری در ایران تبدیل شده است. به موقعیت جغرافیای ایران در کمربند خشک و نیمه‌خشک، منابع آبی و نزولات جوی ایران محدود است. در کنار این، کاهش سطح آب‌های زیرزمینی، خشک شدن و کاهش آب رودخانه‌ها دریاچه‌ها، و تالاب‌ها، تخریب کیفیت آب، فرسایش خاک، بیابان‌زایی و طوفان‌های گردوغبار و سیل از نشانه‌های مهم و مسائل اصلی بحران آب هستند. رشد جمعیت، افزایش مصرف آب شرب، توسعه کشاورزی و صنعت از مسائل مهم و مرتبط با مسئله آب هستند. می‌توان گفت مسائل آب شامل دو دسته عامل طبیعی و انسانی است. عوامل طبیعی از جمله تغییر اقلیم، خشکسالی و عوامل انسانی «فزونی مصارف» و الگوی زیست و فعالیت اقتصادی نامتناسب با توان اکولوژیکی و ظرفیت منابع آب.

در این بین دیدگاه سیاستگذاران درباره حل بحران آب منجر به تصویب قوانینی مانند «قانون حفظ و حراست منابع آب زیرزمینی کشور»، «قانون آب و ملی شدن آن»، «قانون توزیع عادلانه آب» شده است. مرید (۱۳۹۷) اقدامات این حوزه را در پنج دسته سازمانی و عملیاتی، تحقیقات و فناوری، حمایت مالی، مدیریت خشکسالی و رویکرد برنامه‌های توسعه

هر کدام متناسب با موضوع و سیاست مورد بررسی می‌توانند درک مناسبی از فرایند، محتوا، زمینه‌ها، عوامل و پیامدهای سیاست‌های عمومی ارائه دهند.

از آنجا که هدف این پژوهش شناسایی توصیه‌های سیاستی حوزه آب در ایران و ارائه تحلیل جامع است و از طرف دیگر روش به کار گرفته شده در این پژوهش نیز روش فراترکیب است که به دنبال تجمیع دانش می‌باشد؛ لذا نیاز به یک رهیافت نظری کلان‌نگر و جامع وجود دارد. از این رو در پژوهش حاضر از مدل مثلث سیاستگذاری والت و گیلسون (۱۹۹۴) استفاده شده است. والت و گیلسون این چارچوب تحلیل سیاستی را به طور عمده در حوزه سیاستگذاری سلامت به کار بردند. این چارچوب که به مثلث سیاستگذاری^۲ شهرت دارد می‌تواند فراتر از بخش سلامت نیز بکار گرفته شود. مثلث سیاستگذاری روشی برای تحلیل مشکل و یافتن راه‌هایی برای رویارویی با آن مشکلات است و می‌تواند در تحلیل چگونگی دخیل بودن سیاست‌ها، سازمان‌ها، ارزش‌های اجتماعی و رفتار در یک مشکل یا مسئله و تداوم آن به کار گرفته شود که خود می‌تواند راهی برای سازماندهی اقدامات سیاسی باشد (دوشمانگیر^۳ و همکاران، ۱۳۹۳).

مثلث سیاستگذاری والت و گیلسون مدل پرکاربردی است که در حوزه‌های مختلفی به کار رفته است؛ به عنوان نمونه در مطالعه‌ای که مزسن و همکاران (۲۰۱۷)، جهت تعیین نوآوری‌های مفهومی و روش شناختی در مورد افزایش مقیاس تأمین مالی درآمد محور^۴ در چند کشور انجام دادند، به عنوان یکی از ابعاد بررسی، مثلث سیاستگذاری والت و گیلسون را

به مسائلی مانند عدم ریشه‌یابی صحیح عوامل بحران آب، ارزش‌گذاری نامناسب، بخشی‌نگری و تناقض در تصمیم‌ها و قوانین، کم‌توجهی به دانش بومی آب و تقلید بدون تفکر از نسخه‌های غیربومی، عدم استفاده از متخصصان علوم مختلف در سیاست‌گذاری‌های حوزه آب و... اشاره شده است (کریمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۶).

از این رو و بر اساس چالش‌های مطرح شده می‌توان گفت سیاستگذاری حوزه آب به یکی از حوزه‌های کلیدی و با اهمیت سیاستگذاری در ایران تبدیل شده است. همان‌طور که ذکر شد اقداماتی در حوزه تصویب قوانین حوزه آب و تدوین برنامه‌های توسعه انجام گرفته است. با این حال چالش‌های پایدار حوزه آب همواره در دستور کار سیاستگذاران قرار دارد. هدف پژوهش حاضر این است که با استفاده از روش فراترکیب مبتنی بر مدل سندلوسکی و باروسو^۱ به توصیه‌های سیاستی سیاستگذاری آب در ایران بر اساس مقالات علمی منتشر شده در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ را شناسایی و دسته‌بندی کند. فراترکیب این توصیه‌ها می‌تواند تصویر جامع و یکپارچه از توصیه‌های سیاستی متخصصان به سیاستگذاران ارائه دهد. هر یک از توصیه‌ها مبتنی بر یک چالش حوزه آب هستند و می‌توانند نگاه متخصصان را در این زمینه منعکس کنند. این تصویر جامع می‌تواند در تدوین برنامه‌های توسعه یا برنامه‌های سالانه این حوزه موثر باشد.

چارچوب نظری پژوهش

چارچوب‌های نظری و مدل‌های مفهومی متنوعی با هدف ساده‌سازی مطالعات سیاستگذاری و بررسی سیاست‌ها در حوزه‌های مختلف بیان شده است که

1. Sandelowski and Barroso

2. Policy Triangle

3. Doshmangir

4. Revenue Base Financing

شامل: عوامل نظام‌مند سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح ملی و بین‌المللی می‌باشد. ۳) فرایند سیاستگذاری که شامل: مراحل تعیین مشکل و تدوین دستورکار، برنامه‌ریزی، تدوین سیاست و تصمیم‌گیری، اجرا، پایش، ارزشیابی و بازخورد می‌باشد. ۴) نقش‌آفرینان که وی آنها را به افراد، گروه‌ها یا سازمان‌ها که در تدوین و اجرای سیاستگذاری نقش دارند، تقسیم می‌کند (والث و گیلسون، ۱۹۹۴: ۳۵۴). بر این اساس در پژوهش حاضر تلاش می‌شود توصیه‌های سیاستی حاصل از مقالات پژوهشی سیاستگذاری حوزه آب در قالب چهار جزء اصلی مدل مثلث سیاستگذاری سازماندهی شود.

روش پژوهش

فرا ترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های حاصل از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط را بررسی می‌کند و از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف و با فراهم کردن نگرشی نظام‌مند برای پژوهشگران به کشف موضوعات و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد. با این روش، دانش فعلی را ارتقا می‌دهد و دید جامع و گسترده‌ای درباره مسائل مورد نظر به وجود می‌آورد (کمالی، ۱۳۹۶: ۷۲۵).

سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۳) هفت مرحله برای فرا ترکیب بیان کرده‌اند که شامل مراحل زیر است: تنظیم سؤال پژوهش (برای تنظیم سؤال پژوهش از ابعاد مختلفی مانند جامعه مورد مطالعه، چه چیزی، چه موقع و چگونه انجام روش، استفاده می‌شود)، طراحی و بیان ادبیات نظام‌مند (در این مرحله، پژوهشگر به طور نظام‌مند به جستجوی مقالات منتشر شده در مجله‌های مختلف می‌پردازد

برای شناسایی ظرفیت‌ها و موانع، در افزایش مقیاس تأمین مالی درآمد محور کشورهای مورد مطالعه، استفاده کرده‌اند. در مطالعه‌ای که موریتی و همکاران (۲۰۱۸) برای قرارداد پزشکان عمومی انجام داده‌اند نیز از مثلث تحلیل سیاست والت و گیلسون استفاده کرده‌اند تا تدوین و اجرای قراردادها را تحلیل نمایند. همچنین در مقاله اصغری (۱۳۹۸)، با هدف تحلیل بین‌المللی‌سازی آموزش عالی با رویکرد سیاستگذاری، پژوهشگر تلاش کرده است پشتوانه‌های نظری لازم برای اجرای این سیاست را به صورت فرایندی هدفمند و نظام‌مند، ارائه نماید و در این راستا از مثلث تحلیل سیاستی والت و گیلسون استفاده شده است. بنابراین مدل والت و گیلسون یک چارچوب جامع است که در حوزه‌های مختلف از آن استفاده شده است.

مدل مثلث سیاستگذاری، توجه تحلیلی اصلی خود را بر چهار جزء به هم مرتبط دارد. این اجزا شامل «نقش‌آفرینان (بازیگران)، محتوا، زمینه (محیط) و فرایند می‌باشد. نکته مهم در این مدل این است که اجزا الگوی والت و گیلسون، مستقل نیستند بلکه تأثیرات متقابل و به هم پیوسته دارند (والث و گیلسون، ۱۹۹۴: ۳۵۳). چارچوب تحلیلی مثلث سیاستگذاری، در واقع روشی برای تحلیل و بررسی مشکل و حصول راه‌حل برای حل آن در بخش‌های زمینه، محتوا، فرایند و بازیگران می‌باشد.

اجزای مثلث تحلیل سیاست به این صورت است: ۱) محتوای سیاست که معرف ماهیت سیاست‌ها است و اجزا سازنده سیاست را به تفصیل توضیح می‌دهد؛ والت و گیلسون بیان میدارند «بخش محتوا به هدف کلی سیاست و یا مجموعه‌ای از اهداف و اقدامات خاص برنامه‌ریزی شده برای حصول آن اهداف اشاره دارد. ۲) زمینه سیاستگذاری که

در صورتی در مرحله بعد انتخاب می‌شدند که برای سیاستگذاری آب در ایران توصیه سیاستی ارائه کرده بودند. در این مرحله جستجو و انتخاب پژوهش‌ها به صورت هدفمند و بر اساس محتوای آثار انجام شد. در پایان این مرحله از جستجو ۵۳ منبع جمع‌آوری شد. مبدأ زمانی مورد نظر به این دلیل سال ۱۳۹۰ در نظر گرفته شده زیرا در بازه یک دهه اخیر این حوزه موضوعی به طور جدی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. مقالات علمی پژوهشی اعم از کیفی و کمی که داده‌ای برای پاسخ به سؤال پژوهش حاضر داشته‌اند کدگذاری شده و در تحلیل وارد شده‌اند. روش نمونه‌گیری از داده‌ها، نمونه‌گیری هدفمند بوده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کدگذاری باز و محوری استفاده شده است. کدگذاری باز منجر به شناسایی توصیه‌های سیاستی و نامگذاری آنها شد و کدگذاری محوری منجر به دسته‌بندی توصیه‌های سیاستی بر اساس چهار بخش چارچوب نظری مثلث سیاستگذاری گردید. در این فرآیند به پژوهش‌هایی استناد شد که توصیه سیاستی غیر تکراری داشتند. از توصیه‌های سیاستی که تکراری بودند، مواردی استناد داده شد که توصیه را دقیق‌تر مطرح کرده بودند. در نتیجه از مجموع پژوهش‌های مورد بررسی، ۴۷ منبع مورد استناد قرار گرفته و به نمونه داده‌های آنها ارجاع شده است. در پژوهش حاضر برای اعتبارسنجی و ارزیابی منابع مورد استفاده و کیفیت داده‌ها و یافته‌های به دست آمده از روش مثلث‌سازی منابع و پژوهشگر استفاده شده است. در این زمینه «کرسول^۸ برای اعتبار یا روایی پژوهش کیفی هشت راهبرد پیشنهاد می‌کند که با رعایت دست کم دو مورد می‌توان برای پژوهش اعتباری قابل قبول ایجاد کرد» (طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۶۶). در این رابطه در پژوهش حاضر دو

واژگان کلیدی مرتبط را انتخاب می‌کند)، جستجو و انتخاب متون مناسب (در این مرحله پژوهشگر مشخص می‌کند که پژوهش‌های یافته شده متناسب با سؤال پژوهش هست یا خیر؟)، استخراج اطلاعات متون (استخراج کدها از متون، به صورت واحدهای معنایی و کدهایی مشخص و دسته‌بندی شده)، ترکیب و تحلیل یافته‌های کیفی (در مرحله تجزیه و تحلیل، پژوهشگر موضوعاتی را جستجو می‌کند که در بین مطالعات موجود در فراترکیب پدیدار شده‌اند)، کنترل کیفیت (در این مرحله پژوهشگر رویه‌هایی را برای حفظ و کنترل کیفیت مطالعه خود در نظر می‌گیرد)، ارائه یافته‌ها (در این مرحله پژوهشگر، پاسخ به پرسش پژوهش را براساس نتایج پژوهش‌های مرتبط استخراج می‌کند).

در این پژوهش داده‌ها به روش اسنادی گردآوری شده است، این داده‌ها شامل مقالات علمی پژوهشی منتشر شده در نشریات داخل کشور بوده است که از طریق جستجوی کلیدواژه‌های توصیه سیاستی آب، سیاستگذاری آب، حکمرانی آب، مدیریت آب، برنامه‌ریزی آب در پایگاه‌های اطلاعاتی: مگیران^۵، نورمگز^۶، پرتال جامع علوم انسانی^۷ به دست آمده است. این واژه‌ها به تفکیک در هر سه پایگاه اطلاعاتی جستجو شده‌اند. به صورت ترکیبی نیز توصیه سیاستی با سیاستگذاری آب و حکمرانی آب جستجو شده است. با توجه به تعداد زیاد نتایج، معیار انتخاب آثار در این پژوهش، صرفاً آثاری بوده است که در کشور ایران و به زبان فارسی، در بازه زمانی ۱۴۰۲-۱۳۹۰ منتشر شده‌اند. در نتیجه در هر مرحله از جستجو، آثاری که در این بازه نبودند حذف می‌شدند. در مرحله بعد پژوهش‌هایی که این ویژگی‌ها را داشتند

5. Magiran.com

6. Noormags.ir

7. Ensani.ir

8. Creswell

سازمان‌هایی است که در تدوین و اجرای سیاستگذاری نقش دارند. توصیه‌های سیاستی که بازیگران سیاستگذاری آب را مورد تأکید قرار داده‌اند در این دسته قرار گرفته‌اند.

توصیه‌های مرتبط با محتوای سیاست

توصیه‌های سیاستی حاصل از پژوهش‌های مورد بررسی که مرتبط با محتوای سیاست‌های حوزه آب در ایران هستند به لحاظ فراوانی بیشترین توصیه‌های را شامل می‌شوند. این توصیه‌ها در سه دسته توصیه‌های تأمین، انتقال و توزیع و مصرف آب طبقه‌بندی شده‌اند. توصیه‌های سیاستی مرتبط با مصرف آب نیز مصرف در بخش‌های صنعت، کشاورزی و مصرف خانگی را پوشش می‌دهند.

توصیه‌های سیاستی تأمین آب

منظور از توصیه‌های سیاستی تأمین آب توصیه‌هایی است که بخش عرضه منابع آب را مورد توجه قرار داده‌اند. پژوهش‌های مورد بررسی در این مقاله، ضمن بررسی مسائل و چالش‌های حوزه آب، توصیه‌هایی برای تأمین منابع آبی ارائه داده‌اند که در جدول زیر به آنها اشاره می‌شود.

توصیه‌های سیاستی انتقال و توزیع آب

در این پژوهش، توصیه‌های سیاستی که مسائل انتقال و توزیع آب را پوشش داده‌اند در یک دسته مجزا سازماندهی شده‌اند. از جمله این توصیه‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

توصیه‌های سیاستی مصرف آب

توصیه‌های مرتبط با مصرف آب پرتکرارترین توصیه‌های بررسی شده در پژوهش حاضر هستند. بسیاری از پژوهش‌های مورد بررسی عمدتاً توصیه‌های سیاستی

راهبرد استفاده شده است: نخست، درگیری طولانی مدت پژوهشگر با فضای پژوهشی و مطالعات انجام شده و دوم مثلث‌سازی از طریق گردآوری شواهد از منابع مختلف شامل تئوری‌های گوناگون، پژوهشگران متعدد، منابع اطلاعاتی متنوع و شیوه‌های گوناگون و مثلث‌سازی با استفاده از منابع متعدد داده‌ها برای ترسیم نتایج، در مورد آنچه حقیقت را تشکیل می‌دهد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش شامل توصیه‌های سیاستی ارائه شده در مقالات پژوهشی حوزه سیاستگذاری آب در ایران در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ است. با استفاده از روش فراترکیب، این توصیه‌ها شناسایی و متناسب به مدل نظری مثلث سیاستگذاری والت و گیلسون در چهار دسته سازماندهی شده‌اند:

(۱) محتوای سیاست که معرف ماهیت سیاست‌ها و اجزای سازنده سیاست است. توصیه‌های سیاستی که به صورت مستقیم اهداف و اقداماتی را با مسئله آب در ایران پیشنهاد کرده‌اند در این دسته قرار گرفته‌اند.

(۲) زمینه سیاستگذاری که شامل عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌باشد. توصیه‌های سیاستی که به این عوامل مرتبط هستند و تجویزهایی در این زمینه دارند در دسته توصیه‌های مرتبط با زمینه سیاستگذاری، سازماندهی شده‌اند.

(۳) فرایند سیاستگذاری که شامل مراحل طراحی و اجرای سیاست است و توسط اندیشمندان سیاستگذاری به شکل‌های مختلفی ارائه شده است. در این پژوهش، توصیه‌های سیاستی که مرتبط با مراحل سیاستگذاری و چگونگی سیاستگذاری آب در ایران هستند در این دسته قرار گرفته‌اند.

(۴) بازیگران سیاستگذاری که شامل افراد، گروه‌ها یا

جدول ۱- دسته‌بندی توصیه‌های سیاستی سیاست‌گذاری آب در ایران

<p>توصیه‌های تامین آب: توقف سیاست‌های فعلی استحصال آب- مدیریت روان آبها- ایجاد سامانه آبگیر در شهرها- گسترش چاه های جذب در فاضلاب شهری- گسترش تصفیه پسابها- محاسبه ردپای آب در محصولات- محاسبه ارزش آب مجازی- واردات حداکثری آب مجازی- کشت فراسرزیمینی- ساماندهی آب‌های مشترک و مرزی.</p>	
<p>توصیه‌های انتقال و توزیع آب: بهینه سازی انتقال آب- بازاندیشی در انتقال آب میان حوضه‌ای- ترمیم سیستم آبرسانی- تقویت زیرساخت های فنی آب- ایجاد بازار آب- چندگانه کردن شبکه های توزیع- مدیریت توازن در توزیع آب- جلوگیری از هدر رفت آب در توزیع.</p>	<p>توصیه‌های محتوای سیاست</p>
<p>توصیه‌های مصرف آب: مدیریت تقاضا به جای عرضه- اجتناب از رویکرد سازه‌ای- مدیریت تقاضای بخش صنعت- تغییر الگوی کشت متناسب با قیمت آب- ممنوعیت کشت محصولات آب بر- کاهش ضایعات محصولات کشاورزی- برخورد شدید با برداشت غیرقانونی- اعطای حق کشف چاه غیرمجاز- تسهیلات تجهیز کشاورزی- کمک بلاعوض به روش های مدرن آبیاری- برنامه‌ریزی آبیاری- کنترل مصرف آب در کشاورزی- حذف تدریجی یارانه‌ها- تخصیص مشروط یارانه به ا فشار آسیب پذیر- بهره برداری متعادل از منابع آب زیرزمینی- افزایش جرائم تخلفات مصرف آب- آموزش‌های کاربردی و مهارتی مصرف آب- جلوگیری از رفتارهای غلط مصرفی- محاسبه تصاعدی بهای آب- اعطای جایزه مصرف بهینه- حمایت از کمپین های کاهش مصرف- ایجاد انگیزه در بخش خصوصی برای بازاریابی تغییر رفتار مصرفی- بازچرخانی آب در ساختمان ها.</p>	
<p>اصلاح ساختار حکمرانی آب- مدیریت سیستمی حوزه آب- مدیریت یکپارچه تخصیص بهینه منابع آب- تقویت بعد سازمانی- تقویت نظام پایش مستمر- تدوین سند جامع آب- تجمیع قوانین آب- تدوین برنامه مدیریت خشکسالی و سیلاب- تدوین مدل ارزیابی توان هر سرزمین- استفاده از مدل های پیشبینی برای برنامه‌ریزی- ایجاد ارتباط بین پژوهش و اجرا- تقویت سیاست پژوهی و نگاه علمی در حوزه آب- تکمیل شبکه اطلاعات آب- واگذاری سیاست‌گذاری و نظارت به مردم- خصوصی سازی- تنظیم قوانین با نظر ذی مدخلان- تقویت حکمرانی محلی آب- تعامل حکومت و جامعه مدنی- گسترش گفت و گو در عرصه سیاست گذاری- مشارکت و شفافیت در مدیریت آب- توجه به مرحله ارزیابی سیاست‌های آب.</p>	<p>توصیه‌های فرایند سیاست‌گذاری</p>
<p>پذیرش پیچیدگی و عدم قطعیت مسائل آبی- دیدگاه رفتار محوری به جای نگاه مهندسی- کاهش قطب گرایی در توسعه- اجماع جدید در پاره مبنای توسعه اقتصادی- توسعه بر اساس بحران آب- دولت زیست بوم گرا- ارزیابی اقتصادی طرح های آبی- تقویت جایگاه آب در توجیه فنی پروژه های صنعتی- طرح اشتغال غیر کشاورزی- ایجاد حساسیت اجتماعی- بسیج گروه‌های مرجع برای آگاهی عمومی.</p>	<p>توصیه‌های زمینه سیاست‌گذاری</p>
<p>تشکیل سازمان مرکزی سیاست‌گذاری کلان آب- تعیین نهاد هماهنگ کننده سیاست‌گذاری آب- ایجاد یک سازمان با در نظر گرفتن همه ذینفعان- هم افزایی بین دستگاهی- همکاری سازمان های مختلف- اصلاح ساختار شورای عالی آب- ایجاد کارگروه ها تخصصی در شورای عالی آب- تشکیل کمیسیون آب- تقویت نقش کشاورزان و کنشگران محلی- تقویت تشکل های آب.</p>	<p>توصیه‌های مرتبط با بازیگران</p>

جدول ۲- توصیه‌های سیاستی تامین آب

نمونه داده	توصیه سیاستی
<p>توقف سیاست‌هایی که به تقویت و باز تولید نظام فعلی استحصال و بهره برداری از آب مانند سد جدید و انتقال آب می انجامد(میرعمادی، ۱۳۹۶: ۱۲۲).</p>	<p>توقف سیاست‌های فعلی استحصال آب</p>
<p>یکی از راهکارهای بسیار مناسب و مقرون به صرفه مدیریت مصرف آب، جمع‌آوری آب باران و روان آبهای سطحی و ذخیره آن است (احمدی پور و احمدی، ۱۳۹۹: ۱۳۱).</p>	<p>مدیریت روان آبها</p>
<p>با اتکا به پیاده سازی این سامانه ها می‌توان بخش قابل توجهی از نیازهای خانگی را بر طرف کرد (شهیدی، ۱۳۹۸: ۵۰۲).</p>	<p>ایجاد سامانه آبگیر در شهرها</p>

نمونه داده	توصیه سیاستی
فاضلاب شهر ها به وسیله چاه های جذبی در زیر شهرها تزریق شود تا افت سفره های زیرزمینی کمتر شود و از خشکی بیش از حد سرزمین جلوگیری شود (عسگری و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۷۴).	گسترش چاه های جذب در فاضلاب شهری
با استفاده مجدد از پساب تصفیه شده می توان به مصارف شهری، کشاورزی، تفریحی، آبی پروری، تغذیه آب های زیرزمینی و شرب اشاره کرد که ضمن جبران بخشی از نیازهای آبی، موجب صرفه جویی در هزینه ها نیز می شود (احمدی پور و احمدی، ۱۳۹۹: ۱۳۰).	گسترش تصفیه پسابها
محاسبه ردپای آب در انواع محصولات غذایی و قیمت سایه آن از توصیه های این مطالعه است (قدوسی و داوری، ۱۳۹۵: ۵۷).	محاسبه ردپای آب در محصولات
قیمت واقعی آب مصرفی را در محاسبه هزینه تمام شده یک کالا و خدمات در نظر بگیریم. این مسئله سبب تجدید نظر در الگوی تولید کالا و خدمات می شود (اسماعیلی فرد و کاوه فیروز، ۱۳۹۵: ۱۹۳).	محاسبه ارزش آب مجازی
تنظیم الگوی تجارت کشور بر اساس واردات حداکثری و صادرات حداقلی آب مجازی قرار گیرد (زارعی و نصراللهی، ۱۳۹۷: ۹۶).	واردات حداکثری آب مجازی
یکی از سیاست های تأمین توأم اهداف پایداری منابع آب و امنیت غذایی کشت فراسرزمینی است (قدوسی و داوری، ۱۳۹۵: ۵۶).	کشت فراسرزمینی
بهتر است مسله آب های فرامرزی بین ایران و همسایگان از سوی کارشناسان و حقوقدانان بررسی و به صورت قرارداد توسط کشورهای ذینفع پذیرفته شود (دهشیری و حکمت آرا، ۱۳۹۷: ۶۱۴).	ساماندهی آب های مشترک و مرزی

جدول ۳- توصیه های سیاستی انتقال و توزیع آب

نمونه داده	توصیه سیاستی
بهینه سازی زیرساخت ها و روش های انتقال آب می تواند موثر باشد (یوسفیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۸).	بهینه سازی انتقال آب
در توجیه پذیری طرح های انتقال آب میان حوضه های باید چالش ها و پیامدهای مثبت و منفی و دیدگاه های اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی، هیدرولوژیک، فنی و سیاسی ناشی از اجرای طرح در دو حوضه مبدا و مقصد مورد توجه قرار گیرد (رجا و پارسی نژاد، ۱۳۹۹: ۱۶۲).	بازاندیشی در انتقال آب میان حوضه های
تخصیص بودجه برای ترمیم سیستم فرسوده آبرسانی از جمله اولویت های پیش روی مدیریت شهری است (اسماعیلی فرد و کاوه فیروز، ۱۳۹۵: ۱۹۵).	ترمیم سیستم آبرسانی
بهره گیری از علم روز در حوزه مهندسی، جایگزین کردن تجهیزات فرسوده، ارتقای بهره وری در حوزه فنی و استفاده از تجربه موفق سایر کشورها از جمله راهکارهای این حوزه است (یوسفیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۵).	تقویت زیرساخت های فنی آب
پیشنهاد اصلی این مطالعه این است که سیاست ایجاد بازار آب و کنترل میزان برداشت آب با هم اجرا شود (زیبایی و ملک، ۱۳۹۶: ۱۳۷).	ایجاد بازار آب
چندگانه کردن شبکه های توزیع (آشامیدنی، بهداشتی، آبیاری) به صورتی که انگیزه ای برای صرفه جویی عمومی گردد (میرعمادی، ۱۳۹۶: ۱۲۲).	چندگانه کردن شبکه های توزیع
ایجاد توازن بین کاربران از طریق نیاز سنجی مناطق و رفع نیازها با آب های محلی مورد توجه قرار گیرد (یوسفیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۸).	مدیریت توازن در توزیع آب
با چهار استراتژی کاهش فشار شبکه توزیع، نشت یابی فعال، بازسازی شبکه و سرعت و کیفیت حوادث می توان از هدر رفت آب در شبکه توزیع جلوگیری کرد (مختاری و اخوان صراف، ۱۴۰۲: ۹۷).	جلوگیری از هدر رفت آب در توزیع

جدول ۴- توصیه‌های سیاستی مصرف آب

نمونه داده	توصیه سیاستی
مدیریت تقاضا به جای عرضه آب از طریق تدابیر انگیزشی مالیاتی و تجاری منجر به تصفیه، بازیافت و بازگردانی پساب‌ها خواهد شد (اوری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۷).	مدیریت تقاضا به جای عرضه
سیاست‌گذاری شفاف برای اجتناب از رویکرد سازه‌ای در مدیریت منابع آب و جلوگیری از برداشت غیرمجاز چاه‌ها (اوری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۸).	اجتناب از رویکرد سازه‌ای
استفاده از پساب تصفیه‌خانه‌ها در بخش صنعت، ارتقای فناوری آنها و سهمیه بندی تقاضای بخش صنعت در این زمینه مفید است (یوسفیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۷).	مدیریت تقاضای بخش صنعت
تغییر الگوی کشت متناسب با اعمال سیاست قیمت‌گذاری آب آبیاری و حذف یا کمینه کردن سطح کشت محصولات با نیاز آبی بالا (شیرزادی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۰۸).	تغییر الگوی کشت متناسب با قیمت آب
قانونگذار باید دخالت کرده و کاشت محصولات دارای نیاز آبی بالا را به صراحت ممنوع اعلام کند و ضمانت اجرایی کیفی موثر برای متخلفان در نظر گیرد (باقری و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۶).	ممنوعیت کشت محصولات آب بر
کاهش ضایعات کشاورزی افزایش عرضه محصول را بدون نیاز به نهاده اضافی به دنبال داشته و موجب صرفه جویی آب می‌شود (زلیخایی سیار و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۴).	کاهش ضایعات محصولات کشاورزی
برخورد شدید با برداشت‌های غیرقانونی و بیشتر از مجوز و همچنین چاه‌های غیر مجاز از توصیه‌های سیاستی این پژوهش است (بنی‌اسدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۹).	برخورد شدید با برداشت غیرقانونی
با پرداخت مبلغ قابل توجه وجه نقد با تضمین محرمانه ماندن اطلاعات شخص گزارش دهنده به اشخاص که وجود چاه غیر مجاز را گزارش می‌دهند، می‌توان جلوی حفر چاه‌های غیر مجاز را گرفت (باقری و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۶).	اعطای حق کشف چاه غیرمجاز
ارائه تسهیلات و وام‌های کم بهره به کشاورزان برای خرید وسایل و تجهیز مزارع به سیستم‌های نوین آبیاری در جهت افزایش سود ناخالص آنها پیشنهاد می‌شود (پرهیزکاری و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۱).	تسهیلات تجهیز کشاورزی
دولت می‌تواند با کمک بلاعوض امکان سیستم آبیاری مدرن را برای کشاورزانی که قدرت مالی ندارند را فراهم کند (باقری و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۶).	کمک بلاعوض به روش‌های مدرن آبیاری
برنامه‌ریزی آبیاری بیشترین نقش را در تبیین مدیریت پایدار آب کشاورزی دارد (زلیخایی سیار و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۴).	برنامه‌ریزی آبیاری
در بخش کشاورزی که مصرف آب را با نصب کنتورهای دقیق برای اندازه‌گیری مقدار مصرف آب اجباری کنند، به طوری که حجم مصرف آب هر مزرعه مشخص باشد (پورخسروانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۷۴).	کنترل مصرف آب در کشاورزی
حذف یا کاهش یارانه‌ها می‌تواند موجب کاهش مصرف آب شود اما حذف دفعی آنها تبعاتی دارد (بونوری و مهرعلی، ۱۳۹۱: ۲۴).	حذف تدریجی یارانه‌ها
یارانه تنها به آقشار آسیب‌پذیر و آن هم تنها به جز ثابت مصرف آب تعلق گیرد (بونوری و مهرعلی، ۱۳۹۱: ۲۴).	تخصیص مشروط یارانه به آقشار آسیب‌پذیر
پژوهش‌های موردی متعددی این توصیه را مطرح کرده‌اند از جمله کریمی و حداد (۱۳۹۴) بهره‌بردار متعادل و بهینه از منابع آبهای زیرزمینی را بر اساس جلوگیری از چاه‌های غیرمجاز و اضافه برداشت توسط چاه‌های مجاز مطرح کرده است (کریمی و حداد، ۱۳۹۴: ۲۰).	بهره‌بردار متعادل از منابع آب زیرزمینی

نمونه داده	توصیه سیاستی
تقویت چارچوب قانونی و افزایش جرائم تخلفات در مصرف بی رویه منابع از دیگر راهکارهای مقابله با بحران است (دانا و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۱).	افزایش جرائم تخلفات مصرف آب
ارائه آموزش‌های کاربردی در مدارس و دانشگاه‌ها با توجه به امکان فراگیری آن در جامعه و نیز توسعه آموزش‌های مهارتی به کشاورزان، با توجه به سهم بیش از ۹۰ درصدی مصرف آب کشاورزی می‌تواند در مصرف بهینه آب مؤثر واقع شود (امینی و فتح اله پور کامی، ۱۳۹۹: ۱۹۲).	آموزش‌های کاربردی و مهارتی مصرف آب
جلوگیری از گسترش رفتارهای غلط مصرفی آب در جهت افزایش نفوذ رفتار صحیح مصرفی در جامعه (عرب پور، ۱۴۰۰: ۱۱۹).	جلوگیری از رفتارهای غلط مصرفی
محاسبه پلکانی و تصاعدی بهای آب و دادن یارانه خوش مصرفی ابزارهایی مناسب برای اصلاح الگوی مصرف هستند (اسماعیلی فرد و کاوه فیروز، ۱۳۹۵: ۱۹۵).	محاسبه تصاعدی بهای آب
اعطای جایزه مصرف بهینه در پایان هر دوره از طریق قرعه کشی و اعلام از طریق رسانه (عرب پور، ۱۴۰۰: ۱۲۰).	اعطای جایزه مصرف بهینه
تصویب قانون حمایت از کمپین‌های اجتماعی و مردمی کاهش مصرف آب و استفاده از تجربه سایر کشورها مفید است (عرب پور، ۱۴۰۰: ۱۲۱).	حمایت از کمپین‌های کاهش مصرف
ایجاد انگیزه و فرصت برای بخش خصوصی و سازمان‌های مردم‌نهاد در راستای تأمین سرمایه در فرایند بازاریابی تغییر رفتار مصرفی آب (عرب پور، ۱۴۰۰: ۱۲۱).	ایجاد انگیزه در بخش خصوصی برای بازاریابی تغییر رفتار مصرفی
بازچرخانی آب در طراحی ساختمان‌های صفر است که آب مصرفی جهت استحمام و دستشویی و یا فضای سبز در منازل مسکونی از طریق بازچرخانی و تصفیه آب همان ساختمان به کار می‌رود و تنها برای آشامیدن و آشپزخانه از آب سالم استفاده می‌شود (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۵۱).	بازچرخانی آب در ساختمان‌ها

توصیه‌های سیاستی مرتبط با زمینه سیاست‌گذاری آب

زمینه سیاست‌گذاری شامل شرایط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است که سیاست‌گذاری آب در آن رخ می‌دهد. سیاست‌گذاری آب حوزه‌ای بین بخشی است و با سایر بخش‌ها ارتباط دارد و از آنها تأثیر می‌پذیرد. در توصیه‌های سیاستی مورد بررسی این نکته مورد توجه قرار گرفته و به ویژه ارتباط سیاست‌گذاری آب با جهت‌گیری توسعه کشور و دیدگاه شهروندان به مسئله آب مورد تأکید قرار گرفته است.

توصیه‌های سیاستی مرتبط با باز یکران سیاست‌گذاری

سیاست‌گذاری آب حوزه سیاستی چند باز یگری است.

مرتبط با مصرف آب ارائه داده‌اند. این توصیه‌های ناظر به بهینه‌سازی و کاهش مصرف آب در بخش‌های صنعتی، کشاورزی و شرب هستند. در جدول زیر این توصیه‌ها ارائه شده‌اند.

توصیه‌های سیاستی مرتبط با فرایند سیاست‌گذاری آب

یکی از مولفه‌های مهم مدل مثلث سیاست‌گذاری والت و گیلسون، فرآیند سیاست‌گذاری است. بر این اساس در پژوهش حاضر بخش از توصیه‌های سیاستی مورد بررسی، ناظر به اصلاح فرایند سیاست‌گذاری آب در ایران دسته‌بندی شده‌اند. این توصیه‌ها به ارتباط بین سازمان‌ها، رویه‌های سیاست‌گذاری، مراحل و شیوه تدوین برنامه‌ها و قوانین حوزه آب می‌پردازند. در جدول زیر این توصیه‌ها ارائه شده‌اند.

جدول ۵- توصیه‌های سیاستی مرتبط با فرایند سیاست‌گذاری آب

نمونه داده	توصیه سیاستی
بدون توجه به اصلاح ساختار حکمرانی حوزه آب نمی‌توان آمیدی به بهبود وضعیت منابع آب داشت. تغییر نگرش از معلولهای بحران آب زیرزمینی، به سمت تمرکز بر علت که همان حکمرانی آب است، گامی مؤثر به سوی پایداری این منابع خواهد بود (میر نظامی و باقری، ۱۳۹۶: ۵۴).	اصلاح ساختار حکمرانی آب
از طریق مدیریت سیستمی با رعایت موارد برقراری سازمان مقتدر به عنوان متولی توسعه کشور، استاندارد کردن شیوه انجام کارها، مرزبندی حدود اختیارات و تصمیمات، قاعده مند و نظام مند کردن رفتارها، قانونمند شدن مسئولان و کارکنان دولت، بازتاب آبی تخلفات، شفافیت در کارها، شایسته سالاری، نخبه پروری و استفاده از ظرفیت‌های کارشناسی و دانشگاهی، ارزیابی عملکردها و پاسخگویی و واگذاری اقتصاد کشور به بخش خصوصی رقابتی میسر می‌شود (بدیسار و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۸۴).	مدیریت سیستمی حوزه آب
تخصیص بهینه منابع در قالب مدیریت یکپارچه و اصلاح ساختار مدیریت همگام با رشد اقتصادی دومین اولویت مقابله با بحران آب است (دانا و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۱).	مدیریت یکپارچه تخصیص بهینه منابع آب
تقویت بعد سازمانی با تدوین راهبرد، قوانین، مصوبات و تشکیلات کارآمد برای اجرای رویکرد یکپارچه در مدیریت منابع آب حائز اهمیت است (زرعتی نیشابوری و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۴۰۳).	تقویت بعد سازمانی
نظام پایش مستمر بر اساس حدود قابل قبول تغییرات در شرایط سرزمین و بهره برداری‌ها برای ساماندهی، مرمت و حفاظت شبکه‌های حیاتی زیرساختهای طبیعی سرزمین تقویت شود (اوری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۷).	تقویت نظام پایش مستمر
تدوین سند جامع آب، ضروری است تا نسبت بخش آب با سایر بخش‌ها و حوزه‌ها از جمله کشاورزی، اشتغال، گردشگری، محیط زیست، توسعه و نیز شعار خودکفایی و... معین شود (وحید و رنجبر، ۱۳۹۷: ۲۲۰).	تدوین سند جامع آب
جامعه حقوقی باید با ارائه پیشنهاد های مناسب، قانون گذار را به جمع قوانین حوزه آب تشویق کند. تدوین قوانین به صورت یکجا می‌تواند بستر مناسبی برای مقابله مؤثر با بحران آب ایجاد کند (باقری و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۵).	تجمع قوانین آب
تهیه و اجرای برنامه‌های مدیریت خشکسالی و سیلاب با مشارکت کلیه دستگاه‌های ذی ربط و با تکیه بر مدیریت پیشگیری انجام پذیرد (سفاهن و همکاران، ۱۳۹۵: ۸).	تدوین برنامه مدیریت خشکسالی و سیلاب
تدوین مدل ارزیابی توان هر سرزمین بر اساس ابعاد زمانی و مکانی دسترسی به منابع، ارتباطات عمودی و افقی در سیستم همبسته و عدم تجانس ساختاری سرزمین (اوری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۷).	تدوین مدل ارزیابی توان هر سرزمین
استفاده از مدل‌های پیشبینی خشکسالی، الگوی بارش و کنترل از راه دور جهت برنامه‌ریزی بلند مدت مؤثر است (دانا و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۳).	استفاده از مدل‌های پیشبینی برای برنامه‌ریزی
ایجاد ارتباط بین مراکز پژوهشی و دستگاه‌های اجرایی برای اطلاع رسانی درباره قوانین و جهت دهی پژوهش به سمت تعادل عمومی و اقتصاد سیاسی اصلاح قیمت آب ضروری است (نصیری و رجایی، ۱۳۹۰: ۱۹).	ایجاد ارتباط بین پژوهش و اجرا
مدیریت یکپارچه منابع آب در ایران با نگاهی علمی و به دور از هر گونه خاص نگرشی و منافع شخصی و محلی و با تأکید بر اصل تقسیم وظایف برای هم‌افزایی همه نیروها و با نقش آفرینی دو جانبه کنشگر- مصرف کننده. در این مسیر سیاست پژوهی به بهترین شکل می‌تواند راه را برای سیاست گذاران در طرح ریزی سیاست‌های علمی و عملی هموار سازد (پور خسروانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۰۵).	تقویت سیاست پژوهی و نگاه علمی در حوزه آب

نمونه داده	توصیه سیاستی
تجهیز و تکمیل شبکه های اندازه گیری کمی و کیفی منابع و مصارف آب و همچنین تکمیل سامانه های اطلاعاتی و اطلاع رسانی در حوزه آب مورد توجه قرار گیرد (سفاهن و همکاران، ۱۳۹۵: ۹).	تکمیل شبکه اطلاعات آب
سیاستگذاری و تدوین برخی قوانین مرتبط با حوضه آبی و اجرا و نظارت در سطح حوضه به مردم واگذار شود (پالوج و بنی اسدی، ۱۳۹۷: ۲۶۷).	واگذاری سیاستگذاری و نظارت به مردم
تفکیک و شناسایی بخش خصوصی توانمند در حوزه مدیریت آب، توانمندسازی و تقویت بخش خصوصی و ارتقای فرایندها و قوانین خصوصی سازی در حوزه آب باید مورد توجه قرار گیرد (یوسفیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۵).	خصوصی سازی
قوانین عمل هنجاری مدیریت آب بر اساس نظر ذی مدخلان در هر منطقه تهیه گردد (قربانین کردآبادی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۸۷).	تنظیم قوانین با نظر ذی مدخلان
حکمرانی محلی آب مستلزم به رسمیت شناختن نهادهای غیررسمی و محلی در چارچوب حقوقی با در نظر گرفتن سه مؤلفه رویکردهای فرهنگی و اخلاقی به شیوه آب و خاک است: ۱) تأمین انسجام اجتماعی و معیشت پایدار برای جوامع محلی؛ ۲) ارائه ضوابط برای مالکیت/حقوق آب و استفاده بر اساس گنجایش ظرفیت برد و بازسازی منابع؛ ۳) تقویت حفاظت از محیط زیست و مدیریت انطباقی (هاشمی، ۱۴۰۱: ۱۴۲).	تقویت حکمرانی محلی آب
تعامل حکومت، جامعه مدنی، بخش خصوصی و شهروندان با یکدیگر برای تحقق حکمرانی خوب در بخش آب ضرورت دارد (دیدیسار و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۸۵).	تعامل حکومت و جامعه مدنی
لازم است نظرات انحصارطلبانه جای خود را به مذاکره و گفت و گو دهد تا تصمیم‌های سیاست گذاری، حاصل گفت و گو و چایی زنی همه طرف های درگیر و ذی نفع باشد، نه حاصل قدرت بالادستی یک عضو خاص (اسکویی و اسماعیلی، ۱۳۹۹: ۹).	گسترش گفت و گو در عرصه سیاست گذاری
بخشی از سیاست گذاری های مرتبط با مدیریت آب، توسط نهاد های ملی و ستادی و بخشی دیگر از سیاستگذاری ها، جنبه محلی دارد. بر این اساس پیشنهاد می شود شاخص های ذیل دو معیار مشارکت و شفافیت در سطح حوضه های آبریز اصلی کشور مورد بررسی قرار گیرد (قوچانیان و فشانی، ۱۴۰۱: ۸).	مشارکت و شفافیت در مدیریت آب
مرحله ارزیابی، حلقه مفقوده فرآیند سیاستگذاری آب است باید به این مرحله به صورت ویژه توجه شود تا ایرادها و کاستیهای سیاستها، در زمان مناسب مشخص و برای رفع آن اقدام شود (امیری و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۸).	توجه به مرحله ارزیابی سیاستهای آب

هدف، رویکردهای مختلفی ارائه شده است. پارسونز تحلیل سیاستها را چندگونه می‌داند. اول «تحلیل سیاست» که خود دو گونه است تحلیل تعیین سیاست و تحلیل محتوای سیاست و دوم «تحلیل برای سیاست» که منظور از آن استفاده از نتایج یافته‌ها در فرآیند سیاستگذاری است (پارسونز، ۱۳۸۵: ۹۱). تحلیل سیاست باعث درک بهتر فرآیند سیاستگذاری شده و در فراهم نمودن دانش و شواهد

بعضی از پژوهش‌های مورد بررسی، توصیه‌هایی ناظر به بازیگران سیاستی حوزه آب و چگونگی ارتباط آنها و ارتباط شان به شهروندان داشته‌اند. این توصیه‌ها در دسته‌بندی مجزایی در جدول زیر ارائه شده‌اند.

۵- بحث

هدف تحلیل سیاستی، بررسی مسائل سیاستی و راه‌حل‌های آنها است و برای دستیابی به این

جدول ۶- توصیه‌های سیاستی مرتبط با زمینه سیاست‌گذاری آب

توصیه	نمونه داده
پذیرش پیچیدگی و عدم قطعیت مسائل آبی	سیاستگذاران آب کشور باید مسئله پیچیدگی و عدم قطعیت در مسائل آبی و پذیرش ذی نفعان، به دنبال تفاهم نامه باشند تا دستورالعمل (قربانیان کردآبادی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۸۷).
دیدگاه رفتار محوری به جای نگاه مهندسی	نوع نگرش و نگاه به مسئله آب در تعاملات دولت-جامعه باید تغییر یابد. تاکنون نگاه مهندسی، فناوری محور و سازه ای حاکم بوده است و باید با تغییر نگاه به سمت رفتار محوری حرکت نماییم (قاسمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۱۱).
کاهش قطب گرایی در توسعه	با پراکنده، متنوع کردن و محدود کردن توسعه و استقرار جمعیت در انطباق با توان سرزمین به منظور تعادل بخشی منابع و مصارف آب (اوری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۸).
اجماع جدید درباره مبنای توسعه اقتصادی	به اجماع جدیدی درباره مبنای توسعه اقتصادی کشور نیاز داریم. اجماع درباره تغییر مبنای توسعه کشور از کشاورزی آبی به سایر بخشها به ویژه بخش خدمات (اسماعیلی فرد و کاوه فیروز، ۱۳۹۵: ۱۹۴).
توسعه بر اساس بحران آب	توسعه اقتصادی و اجتماعی با ملاحظه بحران آب و تغییرات اقلیمی صورت گیرد و نه در جهت تأمین آب برای توسعه (اسلامی و رحیمی، ۱۳۹۸: ۴۳۱).
دولت زیست بوم گرا	تغییر دیدگاه نسبت به دولت، دولت «زیست بوم گرا» و مطرح ساختن مطالبات زیست محیطی اصل اساسی قلمداد می‌شود (شجاعی باغبینی، ۱۳۹۶: ۱۸۱).
ارزیابی اقتصادی طرح های آبی	بررسی هزینه ها و فواید طرح های حوزه آب در زمینه پیامدهای بلندمدت اجتماعی و زیست‌محیطی طرح ها و امکان پذیری فنی آنها مفید است (یوسفیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۶).
تقویت جایگاه آب در توجیه فنی پروژه های صنعتی	ملاحظات زیست محیطی و توجه ویژه به موضوع آب، به عنوان جزء جدایی ناپذیر احراز توجیه پذیری فنی-مالی و اقتصادی در مکان یابی شهرک های صنعتی و احداث واحد های صنعتی پر مصرف آب باید مورد توجه برنامه‌ریزان این حوزه قرار گیرد (محمد جانی و یزدانیان، ۱۳۹۳: ۱۴۳).
طرح اشتغال غیر کشاورزی	طرح اشتغال غیر کشاورزی و جایگزین در مناطق بحرانی با همکاری بخش خصوصی، روستاییان، سازمان های دولتی متولی تدوین شود (افسری و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۱).
ایجاد حساسیت اجتماعی	آگاهی بخشی و بیان واقعیت های آب کشور می‌تواند باعث تقویت حساسیت اجتماعی درباره آب شود (یوسفیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۹).
بسیج گروه‌های مرجع برای آگاهی عمومی	بسیج شخصیت ها و گروه‌های مرجع با تکیه بر استعاره های فرهنگی برای افزایش آگاهی عمومی در مدیریت مصرف آب (میرعمادی، ۱۳۹۶: ۱۲۲).

اند. عمده پژوهش‌های مرتبط با ایران به آسیب‌ها و چالش‌های سیاست‌گذاری و حکمرانی آب در ایران پرداخته‌اند و مسله آب را در قالب یک بحران مطرح کرده‌اند و راه حل‌هایی نیز ارائه داده‌اند. در سمت سیاستگذار نیز به دلیل پیچیدگی حوزه‌های بین

مرتبط با سیاست‌گذاری در خصوص مسائل و مشکلات عمومی مفید است. یکی از مسائل سیاستی اولویت دار در ایران مسله آب است. حوزه سیاست‌گذاری آب یک حوزه مطالعاتی بین رشته‌ای است. افرادی با رشته‌های متفاوت دانشگاهی به این مسله پرداخته

جدول ۷- توصیه‌های سیاستی مرتبط با بازیگران سیاستگذاری

نمونه داده	توصیه سیاستی
ایجاد سازمان مرکزی به منظور سیاستگذاری و تصمیم‌گیری به عنوان معاون رئیس‌جمهور که از متخصصان این حوزه استفاده کند (نمازی شیشون، ۱۳۹۷: ۹۳).	تشکیل سازمان مرکزی سیاستگذاری کلان آب
یک نهاد متولی، بر پیوستگی و هماهنگی لازم بین تمام مراحل سیاستگذاری نظارت داشته باشد. (امیری و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۸).	تعیین نهاد هماهنگ‌کننده سیاستگذاری آب
در نظر گرفتن یک سازمان به عنوان نهاد فرابخشی با مسئولیت سیاستگذاری و ایجاد هماهنگی بین نهادهای مختلف حاضر در شبکه سیاستگذاری آب موثر است. عمده متخصصان تأیید می‌کنند که کنار گذاردن ذینفعان از مدیریت منابع آب و تمرکز اختیارات در سازمان‌های دولتی عامل مهمی در ایجاد وضعیت فعلی است (محمدی کنگرانی و رفسنجانی نژاد، ۱۳۹۴: ۱۳۵).	ایجاد یک سازمان با در نظر گرفتن همه ذینفعان
فراهم کردن بستر همکاری و هم افزایی بین دستگاهی و تعریف دقیق مسئولیت و شفاف کردن حدود صلاحیت آنها ضروری است (یوسفیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۶).	هم افزایی بین دستگاهی
چند بخشی بودن آب مستلزم همکاری سازمان‌های مختلف و بعضاً با اهداف متضاد مانند وزارت کشور، وزارت راه و ترابری، وزارت علوم، وزارت تعاون، سازمان میراث فرهنگی، پایگاه ملی داده‌های علوم زمین و مراجع قضایی، و ... است (محمدی کنگرانی و رفسنجانی نژاد، ۱۳۹۴: ۱۳۵).	همکاری سازمان‌های مختلف
باید روحیه همکاری بین نهادهای مورد پذیرش قرار گرفته و تعاملات اجتماعی شورا افزایش یابد. توسعه همکاری‌های شورا با سایر وزارتخانه‌ها، قوه قضاییه، مقتنه، دانشگاه‌ها، سازمان‌های مردم نهاد و سایر سازمان‌های ذی‌مدخل ضروری است (حب وطن و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵).	اصلاح ساختار شورای عالی آب
تحول و جدیت در برگزاری جلسات شورای عالی آب و ایجاد کارگروه‌های تخصصی با مشارکت نخبگان صورت گیرد (عرب پور، ۱۴۰۰: ۱۲۰).	ایجاد کارگروه‌ها تخصصی در شورای عالی آب
تشکیل کمیسیون آب در مجلس شورای اسلامی در جهت افزایش تمرکز در قانونگذاری بخش آب انجام شود (عرب پور، ۱۴۰۰: ۱۲۱).	تشکیل کمیسیون آب
مشارکت نمایندگان کشاورزان و کنشگران محلی در همه مراحل سیاستگذاری تقویت شود (نبی افجدی و شریف زاده، ۱۴۰۱: ۱۴۵).	تقویت نقش کشاورزان و کنشگران محلی
تشکل‌های آب بر بین روستاییان ساکن در مناطق بحران تشکیل، تقویت و به رسمیت شناخته شود (افسری و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۱).	تقویت تشکل‌های آب

موجب ارائه تحلیل‌های جامع و عمیق درباره یک مسئله سیاستی یاری شده و در نتیجه برای انجام سیاستگذاری مبتنی بر شواهد به سیاستگذاران یاری رساند. «هدف اصلی فراترکیب ارائه یافته‌هایی است که مفاهیم و بینش عمیق تری را تولید نمایند زیرا پژوهش‌های متعدد و موردی به دلیل حرکت در چارچوب‌های ساختاری و رشته‌ای قادر به ارائه چنین بینشی نیستند» (کمپبل و همکاران، ۲۰۰۳؛

بخشی نیاز به تحلیل‌های سیاستی است که بتواند ابعاد مختلف آن مسئله سیاستی را واکاوی نماید و توصیه‌های سیاستی را در اختیار سیاستگذاران قرار داد. پژوهش حاضر بر اساس درک این نیاز و لزوم انتقال تحلیل سیاستی به سیاستگذاران حوزه آب انجام شده است. برای دستیابی به این هدف از روش فراترکیب استفاده کرده است این روش دارای ویژگی‌های و مزیت‌هایی است که می‌تواند

استابروکس و همکاران؛ فینفگلد؛ والش، ۲۰۰۵؛ زیمبر، ۲۰۰۶). بر اساس این هدف و روش و با اتکا به چارچوب نظری مثلث سیاستگذاری والت و گیلسون، یافته‌های پژوهش حاضر هم‌واجد ویژگی چند بعدی و جامعیت است. بهره‌گیری از این چارچوب نظری باعث شده همه ابعاد سیاستگذاری آب در ترکیب یافته‌های تحلیلی پژوهشگران این حوزه لحاظ شود. همان‌طور که یافته‌ها نشان می‌دهد پژوهشگران حوزه آب به عوامل زمینه‌ای سیاستگذاری آب توجه داشته‌اند. زمینه سیاستگذاری شامل شرایط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است که سیاستگذاری آب در آن رخ می‌دهد. در توصیه‌های سیاستی ارائه شده در پژوهش‌های مورد بررسی بر عواملی چون جهت‌گیری توسعه کشور، بحث کلان اشتغال و ارزیابی اقتصادی طرح‌ها، حساسیت اجتماعی شهروندان به مسئله آب پرداخته شده است. این توصیه‌ها دارای ماهیت بلندمدت و کلان هستند و باید در قالب سیاست‌های بلندمدت، کلان و بین‌بخشی مورد توجه قرار گیرند. برخی دیگر از توصیه‌های سیاستگذاری آب در ایران مرتبط با فرایند سیاستگذاری هستند این توصیه‌ها هرچند مستقیم به محتوی سیاست‌های آب مرتبط نیستند اما واجد ویژگی‌های مهمی هستند که بدون کاربست آنها نمی‌توان توصیه‌های سیاستی مرتبط با محتوی سیاست‌های آب را در عمل تحقق بخشید. علاوه بر این در کانون مثلث سیاستگذاری والت و گیلسون، بازیگران سیاستگذاری حضور دارند که در حوزه سیاستگذاری آب ویژگی تعدد و تنوع بازیگران حاکم است در نتیجه پژوهشگران این حوزه، توصیه‌هایی را برای تنظیم وظایف، شیوه مشارکت و ارتباط بازیگران سیاستی این حوزه نیز ارائه داده‌اند که در پژوهش حاضر در یک دسته مجزا سازماندهی شده‌اند. توصیه‌های سیاستی مربوط به محتوای سیاست‌های آب در پژوهش‌های مورد بررسی به

لحاظ فراوانی از تنوع و تکرار بسیاری برخوردارند. این توصیه‌ها در مقایسه با سه دسته توصیه دیگر می‌توانند مستقیم بر مسئله آب اثر بگذارند. برخی از این توصیه‌ها ماهیت کوتاه‌مدت دارند و در سطح بخشی قابل اجرا هستند. در پژوهش حاضر توصیه‌های مربوط به محتوای سیاست‌های آب بر اساس مراحل تامین آب، انتقال و توزیع و مصرف آب تفکیک شده‌اند. این تفکیک می‌تواند باعث انتقال بهتر توصیه‌ها به سیاستگذاران هر مرحله گردد. از طرفی واحدهای مختلف سازمانی در هر یک از این مراحل مسئولیت‌های مجزا و مشترک دارند. در مجموع می‌توان گفت توصیه‌های سیاستی ارائه شده با توجه به جامعیت آنها می‌تواند تصویری از نظام سیاستگذاری ایران در حوزه آب ارائه دهد. با توجه به بین‌بخشی بوده حوزه آب و کثرت بازیگران این حوزه لازم است در تدوین سیاست‌های آب چه در قالب سیاست‌های کلی نظام، برنامه‌های پنج ساله توسعه یا برنامه‌های سطح بخشی و کوتاه‌مدت به ابعاد مختلف توجه کرد. توصیه‌های پژوهش حاضر می‌تواند مبنای مناسبی برای تدوین این سیاست‌ها فراهم نماید. این توصیه‌ها به صورت فعلی در سایر پژوهش‌های منعکس نشده است. در جهت‌گیری نسبتاً مشابهی یوسفیان و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی فرایند حکمرانی آب در ایران را بررسی کرده و با انجام مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته با خبرگان اجرایی و دانشگاهی حوزه آب کشور، راهبردهایی را برای کاهش چالش‌های این حوزه ارائه داده است. سه دسته آسیب شامل، شکاف حاکمیتی، شکاف سیاستگذاری و شکاف عملیاتی و ۱۰ راهبرد اصلی از جمله مدیریت منابع، حکمرانی مشارکتی، اقتصاد آب، ارتقای بستر اجرایی، مدیریت کلان، مدیریت تقاضای آب، مدیریت عرضه آب، ظرفیت‌سازی علمی، مشتری‌مداری و فرهنگ‌سازی

می‌دهند. بر این اساس در پژوهش حاضر با استفاده از روش فراترکیب مبتنی بر مدل سندلوسکی و باروسو، توصیه‌های سیاستی سیاستگذاری آب در ایران بر اساس مقالات علمی منتشر شده در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ را شناسایی و دسته‌بندی شد. یافته‌های پژوهش شامل ۸۴ توصیه‌های سیاستی است که بر اساس چارچوب نظری مثلث سیاستگذاری والت و گیلسون در چهار دسته توصیه‌های مرتبط با محتوای سیاست، توصیه‌های مرتبط با فرایند سیاستگذاری آب، توصیه‌های مرتبط با زمینه سیاستگذاری آب، و توصیه‌های مرتبط با بازیگران حوزه آب سازماندهی شده‌اند. چارچوب نظری مثلث سیاستگذاری، چارچوب جامعی است که ابعاد مختلف سیاستگذاری در یک حوزه خاص را تبیین می‌کند.

توصیه‌های سیاستی شناسایی شده در این پژوهش به لحاظ فراوانی عمدتاً مرتبط با محتوای سیاست‌های آب هستند. این توصیه‌ها بیشتر از طرف متخصصان حوزه آب و رشته‌های مرتبط ارائه شده‌اند و متناسب با حوزه کاری خود، مسئله‌ای را مطرح و توصیه‌هایی برای حل و فصل آن ارائه کرده‌اند. این توصیه‌ها در سه بخش تامین، انتقال و توزیع، و مصرف آب در حوزه‌های مختلف صنعتی، کشاورزی و مصرف خانگی سازماندهی شده‌اند. بعضی از توصیه‌های ناظر به ابعاد فنی و تاسیساتی تامین، توزیع و مصرف آب هستند اما چون این فرایند در عمده موارد در اختیار دولت است در نتیجه مخاطب توصیه ارائه شده نیز دولت قرار گرفته است. بعضی از توصیه‌ها نیز ناظر به تغییر رویکرد دولت در یک حوزه خاص مثلاً سدسازی و الگوی کشت محصولات کشاورزی هستند. علاوه بر این مخاطب برخی توصیه‌ها نیز شهروندان، سازمان‌های مردم‌نهاد و تشکل‌های

ارائه شده است. هر چند همراستایی محدودی بین راهکارهای این پژوهش با توصیه‌های سیاستی ارائه شده در پژوهش حاضر وجود دارد اما پژوهش حاضر به دلیل استفاده از روش فراترکیب و نظریه مثلث سیاستگذاری توانسته تصویر جامعی از توصیه‌های سیاستی این حوزه ارائه دهد. نکته قابل توجه درباره این توصیه‌ها این است که با توجه به هدف و جهت‌گیری پژوهش‌های مورد بررسی و آشنایی پژوهشگران با ادبیات سیاستگذاری، دقت و انسجام توصیه‌های ارائه شده، متفاوت هست. برخی توصیه‌ها از تفصیل و جزئیاتی بیشتری برخوردارند و برخی به اختصار پیشنهاد شده‌اند. در نتیجه استفاده از توصیه‌های ترکیب شده در این پژوهش در حوزه سیاستگذاری آب در مواردی مستلزم ملاحظه پژوهش ارائه دهنده آن است. علاوه بر این پژوهش‌های فراترکیب مسئله محور در حوزه سیاستگذاری که جهت‌گیری کاربردی و حل مسئله دارند می‌توانند نقش سند علمی پشتیبان طراحی سیاست‌های آن حوزه را داشته باشند. از این رو پژوهش حاضر و در صورت لزوم پژوهش‌های مورد بررسی در آن می‌توانند چنین نقشی را برای سیاستگذاران حوزه آب داشته باشند.

نتیجه‌گیری

با توجه به شرایط اقلیمی و منابع آب کشور، چالش‌های متعددی در زمینه تامین، انتقال، توزیع و مصرف آب در حوزه‌های کشاورزی، صنعت و مصرف خانگی وجود دارد. در سال‌های اخیر این چالش‌ها به دستور کار سیاستگذاران و پژوهشگران حوزه آب وارد شده است. اقداماتی در زمینه قوانین آب و همچنین در برنامه‌های پنج ساله توسعه صورت گرفته است. بخش‌های مرتبط در دولت نیز به دریافت توصیه‌های سیاستی جدید از پژوهشگران این حوزه توجه نشان

بیانگر نگاه متخصصان آب باشند. این تصویر جامع می‌تواند در تدوین برنامه‌های توسعه یا برنامه‌های سالانه این حوزه مؤثر باشد.

پیشنهادات سیاستی

پژوهش حاضر با هدف انتقال دانش سیاستی به سیاستگذاران از طریق تحلیل سیاستی انجام شده است. این تحلیل در یک حوزه حساس، چند بعدی، چندبازیگری و بین بخشی انجام شده است. تحلیل سیاستی ارائه شده در این پژوهش برای پاسخ به این ویژگی‌ها از روش فراترکیب و بهره‌گیری از یافته‌های پژوهش‌های سیاستی حوزه آب استفاده شده است. برای سهولت و نظم انتقال این توصیه‌ها از یک چارچوب نظری جامع یعنی مثلث سیاست‌گذاری استفاده شده است. این چارچوب چهار بخش اصلی دارد که متناسب با آنها چهار دسته توصیه سیاستی نیز در این مقاله سازماندهی شده است. در نتیجه یافته‌های پژوهش حاضر از جنس توصیه سیاستی است. با این حال در این پژوهش برای کاربردی‌ترین توصیه‌های سیاستی، پیشنهادهایی به شرح مطرح می‌گردد.

-توجه به ماهیت متکثر، چند رشته‌ای و چند بعدی تحلیل‌های سیاستی انجام شده در حوزه آب در ایران به مثابه یک منبع دانش سیاستی از سوی سیاستگذاران حوزه آب. همان‌طور که در این پژوهش نشان داده شده پژوهش‌های مورد بررسی به ابعاد زمینه‌ای، فرآیندی، محتوایی و بازیگران حوزه آب توجه داشته‌اند. (همه بازیگران سیاست‌گذاری آب و ذینفعان این حوزه)

-تشکیل کمیته کاربردی پژوهشی و تحلیلی در حوزه بخشی و فرابخشی سیاست‌گذاری آب. هدف این کمیته شناسایی، ساده‌سازی و انتقال

محلی هستند تا از این طریق آموزش عمومی در زمینه کاهش مصرف آب مؤثر واقع شود. در همین زمینه بعضی از توصیه‌ها نیز مرتبط با ابعاد قیمت‌گذاری آب و همچنین ابعاد حقوقی و نظارتی با هدف مقابله با مصرف بی‌رویه و تشویق فعالیت‌های مصرف‌بهینه هستند.

توصیه‌های دسته دوم تا چهارم عمدتاً از طرف متخصصان رشته‌های مدیریت، اقتصاد، علوم سیاسی، سیاست‌گذاری عمومی و جامعه‌شناسی مطرح شده‌اند. این توصیه‌ها به ترتیب مرتبط با فرآیند سیاست‌گذاری، زمینه سیاست‌گذاری، و بازیگران حوزه آب هستند. توصیه‌های فرآیند سیاست‌گذاری مسائلی مانند اصلاح رویه حکمرانی آب، تغییر ابعاد سازمانی، هماهنگی سازمان‌های مرتبط، مشارکتی‌سازی سیاست‌گذاری آب، چگونگی بهره‌گیری از پژوهش در فرایند سیاست‌گذاری و چگونگی تدوین سند و قانونگذاری در حوزه آب را مورد توجه قرار داده‌اند.

توصیه‌های مرتبط با زمینه سیاست‌گذاری ناظر به اصلاح رویکرد دولت به مقوله توسعه، نگاه دولت به آب در سایر حوزه‌های سیاستی و دیدگاه شهروندان به مسئله آب هستند. این توصیه‌ها عمدتاً خارج از کنترل سیاستگذاران حوزه آب هستند اما همان‌طور که ذکر شد حوزه آب بین بخشی و چندبازیگری است و لازم است در همه حوزه‌های سیاست‌گذاری عمومی به آن توجه شود که این مهم در توصیه‌های سیاستی مرتبط با بازیگران سیاست‌گذاری آب لحاظ شده است. در این توصیه‌ها، بر تشکیل نهاد هماهنگ‌کننده بازیگران آب، تشکیل کمیسیون آب و تقویت و بهره‌گیری از تشکل‌های محلی اشاره شده است. فراترکیب این توصیه‌ها می‌تواند تصویر جامع و یکپارچه از توصیه‌های سیاستی متخصصان به سیاستگذاران ارائه دهد. هر یک از توصیه‌ها می‌توانند

یافته‌های پژوهش حاضر و پژوهش‌های مشابه به سیاستگذاران است. (در حوزه بخشی، وزارت نیرو، در حوزه فرابخشی، شورای عالی آب و کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی)

-استفاده از توصیه‌های سیاستی شناسایی شده در این پژوهش به مثابه سند علمی پشتیبان تدوین سیاست‌های پنج ساله توسعه و برنامه‌های میان مدت و بودجه سنواتی حوزه آب. (سازمان برنامه و بودجه، وزارت نیرو و مجلس شورای اسلامی)

-تهیه بانک اطلاعات پژوهشگران حوزه سیاستگذاری آب بر اساس منابع مورد استفاده در این پژوهش و تکمیل آن به صورت سالانه و بهره‌گیری از دانش آنها در سیاستگذاری آب. (وزارت نیرو)

-طراحی فرآیند تعامل مداوم و دو سویه بین سیاستگذاران و پژوهشگران حوزه آب. (وزارت نیرو)

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمامی اصول اخلاقی در پژوهش این مقاله رعایت شده‌اند.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی ندارد.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

منابع

منابع فارسی

- اورى، احمدرضا، ملك‌محمدى، بهرام، آل محمد، سیده، یزدان‌پناه، مهسا. (۱۳۹۵). تحلیلی بر تاب‌آوری منابع آب در فرایند حکمرانی سرزمین فلات ایران، فصلنامه علمی راهبرد، ۲۵(۴)، ۱۴۵-۱۷۶. *
- باقری، رضا، شیاری، علی، احدی، پرویز و اسماعیل‌زاد، علیرضا. (۱۴۰۰). حکمرانی و اقتصاد سیاسی بحران آب در جمهوری اسلامی ایران. سیاست جهانی، ۱۰(۲)، ۲۱۲-۱۸۵. *
- بدیسار، سیدناصرالدین، احمدی، سیدمحمدصادق، و مدبرنژاد، عاطفه سادات. (۱۳۹۹). ارزیابی شاخص‌های حکمرانی خوب در بخش آب. علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، ۲۲(۲)، ۲۷۵-۲۸۶. *
- بهبودی، داود و قربانی، فهمیده. (۱۴۰۲). تجزیه و تحلیل نقاط اهرمی الگوی پویایی سیستم کیفی حکمرانی منابع آب (مطالعه موردی: حوضه قرنقو). تحقیقات منابع آب ایران، ۱۷(۱)، ۲۲-۴۵.
- بنی اسدی، مصطفی، زارع مهرجردی، محمدرضا، مهرابی بشرآبادی، حسین، میرزایی، حمیدرضا، رضایی استخرویه، عباس. (۱۳۹۷). کاهش رفاه اجتماعی ناشی از افت سطح آب‌های زیرزمینی (مطالعه موردی گندم‌کاران دشت ارزوئیه). اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۲۶(۲)، ۱۶۵-۱۹۴. *
- پارسونز، وین (۱۳۸۵) مبانی سیاست‌گذاری عمومی و تحلیل سیاست‌ها. ترجمه حمیدرضا ملک محمدی، چاپ اول، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، جلد اول.
- پالوج، مجتبی، بنی اسدی، مصطفی. (۱۳۹۷). تدوین الگوی ترتیبات نهادی مناسب برای مدیریت یکپارچه منابع آب. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۲۶(۳)، ۲۳۹-۲۷۲. *
- پرهیزکاری، ابودر، محمودی، ابوالفضل، شوکت فدایی، محسن. (۱۳۹۶). ارزیابی اثرات تغییر اقلیم بر منابع آب در دسترس و تولیدات کشاورزی در حوضه آبخیز شاهرود. فصلنامه تحقیقات اقتصاد کشاورزی، ۹(۳۳)، ۲۳-۵۰. *
- پورخسروانی، انیس، توحیدفام، محمد، امینی، علی اکبر، جلالی، رضا. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر ناکارآمدی سیاست منابع آب ایران. مطالعات سیاسی، ۵۰(۱۳)، ۸۷-۱۰۹. *
- حب وطن، محمد، حیدری، نادر، جعفری، بهیه، ارشدی، محمد، لطفی، سارا و ضرغامی، مهدی. (۱۳۹۹). تحلیل راهبردی برنامه و توسعه، ۱(۲)، ۱۶۹-۱۹۸. *
- احمدی پور، زهرا و احمدی، ابراهیم. (۱۳۹۹). تحلیل واکاوانه از عوامل مؤثر ناکامی «حکمرانی آب» در ایران. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۸(ویژه‌نامه سال ۱۳۹۹)، ۱۱۰-۱۴۰. *
- اسماعیلی فرد، مریم، و کاوه فیروز، حسن. (۱۳۹۵). آسیب شناسی سیاست گذاری آب در ایران. راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۵(۲۱)، ۱۶۹-۱۹۷. *
- اسلامی، روح الله، رحیمی، احمد. (۱۳۹۸). سیاست‌گذاری و بحران آب در ایران. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۷(۲۷)، ۴۱۰-۴۳۵. *
- اسکوهی، مانده و اسماعیلی، کاظم. (۱۴۰۰). تحلیلی بر نظریه‌های حکمرانی و مدیریت منابع آب در ایران. آب و توسعه پایدار، ۱۸(۱)، ۱۰-۱. *
- افسری، عبدالحمید، حاجی ناصری، سعید، فاضلی، محمد و فیرحی، داود. (۱۳۹۶). مدل داده‌بنیاد بررسی جامعه‌شناختی حکمرانی آب در بحران دریاچه ارومیه. مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۷(۲۵)، ۲۲-۵۳. *
- اکبری، محمدرضا، رضوانفر، احمد، حسینی، سید محمود، علم‌بیگی، امیر و لیاقت، عبدالمجید. (۱۳۹۸). بررسی کنشگری شورای عالی آب در حکمرانی منابع آب ایران: تحلیلی مبتنی بر مصوبات (۱۳۹۷-۱۳۸۹). سیاست‌گذاری عمومی، ۵(۴)، ۳۱-۹. *
- امیری، آرش، مدیر شانه چی، محسن و گلشنی، علیرضا. (۱۳۹۹). تاثیر فرایند سیاست‌گذاری عمومی بر بحران آب در جمهوری اسلامی ایران. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۵(۴)، ۷۲-۴۵. *
- امینی، سید جواد و فتح اله پور کامی، فرج اله. (۱۳۹۹). کنکاش و تحلیلی سیاستی بر حکمرانی آب در ایران. پژوهش‌های

۹. منابعی که با * مشخص شده‌اند منابعی هستند که در پژوهش حاضر پس از غربالگری به آنها استناد شده است.

زراعتی نیشابوری، سپیده، خزیمه نژاد، حسین و بیرانوند، زینب. (۱۴۰۳). درک دقیق‌تر از سامانه‌های حکمرانی به‌منظور مدیریت پایدار آب با نگاهی ویژه به شرایط ایران. مدیریت آب و آبیاری. *

زلیخایی سیار، لیلیا، نادری مهدیی، کریم، موحدی، رضا. (۱۳۹۷). راهکارهای مدیریت پایدار آب کشاورزی (مورد مطالعه استان همدان)، پژوهش‌های روستائی، (۱۱)۱۰، ۶۴-۷۷.

زیبایی، منصور و ملک ورنوسفادرائی، مرضیه. (۱۳۹۶). اثرات بالقوه ایجاد بازار آب بر ارتقاء بهره‌وری و کاهش منازعات مربوط به آب در استان فارس. مجله آب و فاضلاب، (۱)۲۸، ۱۲۶-۱۳۸. *

سفاهن، افشین، نادری مهدیی، کریم، و سفاهن، پریسا. (۱۳۹۵). بررسی وضعیت مدیریت منابع آب در ایران با تاکید بر توسعه پایدار. کنگره ملی آبیاری و زهکشی ایران. *

شجاعی باغینی، نیما. (۱۳۹۶). دولت زیست‌بوم‌گرا: شرایط نظری و عملی مواجهه با بحران آب در ایران (نقدی بر پارادایم سوداگری-استعماری). فصلنامه علوم اجتماعی، (۷۷)۲۴، ۱۹۴-۱۳۷. *

شیرزادی، سمیه، صبوچی، محمود، داوری، کامران، کیخا، احمدعلی. (۱۳۹۷). اثر سیاست‌قیمت‌گذاری آب آبیاری بر سطح تراز آب زیرزمینی حوضه آبریز نیشابور، فصلنامه تحقیقات اقتصاد کشاورزی، (۳۹)۱۰، ۱۸۷-۲۲۰. *

شهیدی، علی، خاشعی سیوکی، عباس، جعفرزاده، احمد. (۱۳۹۸). راهکارهای حفاظت از منابع آب زیرزمینی در مناطق خشک و سازگاری با کم‌آبی؛ مطالعه موردی دشت بیرجند. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، (۴)۳۴، ۴۹۳-۵۰۴. *

طالبی صومعه سراپی، مهشید، زارعیان، محمدجواد، فرخ‌نیا، اشکان و روزبهنائی، رضا. (۱۴۰۰). سیر تحولات برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آب در دوران قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، (۱)۱۱۴، ۱۷۸-۱۵۱. *

عرب پور، امیرحسین. (۱۴۰۰). ارائه الگوی حکمرانی آب مبتنی بر بازاریابی اجتماعی در راستای تغییر رفتار مصرفی آب. مجلس و راهبرد، (۱۰۶)۲۸، ۹۹-۱۲۸. *

عسگری، سهراب، کوه‌نورد، ماهره و هداوند، معصومه. (۱۳۹۷).

برای بهبود کارکرد و اقتدار شورایی آب با استفاده از روش سوات، تحقیقات منابع آب ایران، (۴)۱۶، ۱۵-۳۰.

حضور، منیر، توسلی رکن‌آبادی، مجید، ابطخی، سیدمصطفی. (۱۴۰۰). جایگاه مدیریت پایدار در سیاست‌گذاری تامین آب سیستان و بلوچستان. رهیافت انقلاب اسلامی، (۵۴)۱۵، ۶۱-۸۲. *

خواجهی، پیمان. (۱۳۹۵). بررسی مسائل و مشکلات سیاست گذاری آب، خاک و امنیت غذایی در ایران. مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، (۲۰)۶، ۱۸۰-۱۶۵. *

دانا، تورج، قانع کیاکلاهی، حسن، کشکولی، کریم، قانع کیاکلاهی، معصومه. (۱۳۹۴). اولویت‌بندی راهکارهای مقابله با بحران آب بر اساس رویکرد جامعه‌شناسی در راستای توسعه پایدار با استفاده از فرایند تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی، راهبرد اجتماعی فرهنگی، (۲)۴، ۷-۳۷. *

دهشیری، محمدرضا و حکمت‌آرا، حامد. (۱۳۹۷). دیپلماسی آب ایران در قبال همسایگان. سیاست‌های راهبردی و کلان، (۲۴)۶، ۵۹۶-۶۱۷. *

دهقانی، سارا، بنی حبیب، محمد ابراهیم، گلایی، محمدرضا. (۱۳۹۸). حکمرانی آب در ایران: چالش‌ها و راهکارها. مهندسی آب، (۷)۴، ۲۳۸-۲۵۶. *

ذاکری مهابادی، اسماعیل، یزدانی زازرائی، محمدرضا و محمدی کنگرانی، حنانه. (۱۴۰۱). بررسی علل بحران در سیاست‌های آب حوضه زاینده‌رود؛ مورد مطالعه شهرستان‌های غربی استان اصفهان. سیاست‌گذاری عمومی، (۱)۸، ۴۳-۵۹.

رجاء امید و پارسی نژاد، مسعود. (۱۳۹۹). نگرش همه‌جانبه بر انتقال آب بین حوضه‌ای. مجله پژوهش‌های راهبردی در علوم کشاورزی و منابع طبیعی، (۲)۵، ۱۵۲-۱۶۵. *

رحیمی، مجید، قربانی، مهدی، ملکیان، آرش، و علم بیگی، امیر. (۱۴۰۰). تعیین شیوه و رژیم حکمرانی آب در مواجهه با تغییرات محیطی از دیدگاه نهاد و ذینفعان محلی (مطالعه موردی: حوضه آبخیز دریاچه طشک-بختگان). مرتع و آبخیزداری (منابع طبیعی ایران)، (۱)۷۴، ۸۳-۱۰۲.

زارعی، مهران و نصرالهی، زهرا. (۱۳۹۷). تحلیل مصرف آب در اقتصاد ایران با یک رویکرد مبتنی بر مصرف (دیدگاه ردپای آب). مجلس و راهبرد، (۹۶)۲۵، ۳۵-۶۹. *

مختاری، مریم و اخوان صراف، احمدرضا. (۱۴۰۲). استراتژی‌های مدیریت هدررفت آب شرب در شبکه توزیع آب شهر اصفهان. مجله آب و فاضلاب، ۳۴(۱)، ۹۶-۱۰۹. *

مرادی طادی، محمدرضا. (۱۳۹۶). آب و سیاست: نگاهی به فرایند سیاسی شدن آب. فصلنامه مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی، ۹(۴)، ۹۰-۷۱.

میرنظامی، سید جلال الدین و باقری، علی. (۱۳۹۶). ارزیابی سیستم حکمرانی آب در فرایند حفاظت از منابع آب زیرزمینی ایران. تحقیقات منابع آب ایران، ۱۳(۲)، ۵۵-۳۲.

محمدی کنگرانی، حنا، و رفسنجانی نژاد، سیما. (۱۳۹۴). بررسی ساختار قدرت در شبکه سیاستگذاری و مدیریت آب در برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران. سیاستگذاری عمومی، ۳(۱)، ۱۲۱-۱۳۸. *

محمدجانی، اسماعیل، و یزدانین، نازنین. (۱۳۹۳). تحلیل وضعیت بحران آب در کشور و الزامات مدیریت آن. روند پژوهش‌های اقتصادی، ۲۱(۶۵-۶۶)، ۱۱۷-۱۴۴. *

مرید، سعید. (۱۳۹۷). مروری بر اقدامات کشور در مدیریت خشکسالی و ظرفیت آنها برای مواجهه با بحران های آبی. تحقیقات منابع آب ایران، ۱۴(۱)، ۲۳۹-۲۵۲. *

میرعمادی، طاهره. (۱۳۹۶). آینده پژوهی انتقادی حکمرانی آب در ایران. سیاستگذاری عمومی، ۳(۴)، ۱۲۴-۱۰۵. *

نبی افجندی، سمیرا و شریف زاده، مریم. (۱۴۰۲). ارزیابی عملکرد حکمرانی آب در زیرحوضه‌های زاینده‌رود: تحلیل مقایسه‌ای زیرحوضه‌های اصفهان و چهارمحال و بختیاری. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۵۴(۱)، ۱۴۸-۱۳۱.

نمازی شیشوان، آرش، ساعی، احمد، ملک محمدی، حمیدرضا، زیباکلام مفرد، صادق. (۱۳۹۷). آب، امنیت؛ مطالعه موردی دریاچه ارومیه، فصلنامه مطالعات سیاسی، ۱۱(۴۱)، ۶۹-۹۸. *

نصیری، پروانه و رجایی، یداله. (۱۳۹۰). نرخ گذاری آب در مدیریت منابع آب. مطالعات کمی در مدیریت، ۲(۱)، ۱۱۸-۱۴۰. *

نصرآبادی، تورج، عرب، الهام و پوراصغر سنگاچین، فرزام. (۱۳۹۴). بررسی تناسب مناطق زیر کشت گندم در ایران با نیاز آبی و عملکرد گندم با رویکرد آب مجازی. محیط

نامنی استراتژیک آب و نقش حکمرانی ناکارآمد در پیدایش آن. مجله علمی مدیریت سرمایه اجتماعی، ۵(۳)، ۴۷۷-۴۵۷. *

فتاحی، سجاد. (۱۳۹۷). گزارش ملی آب و سیاست گذاری مبتنی بر پیچیدگی. مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی، ۸(۲۷)، ۳۲۱-۳۲۸. *

فرزانه، محمدرضا، باقری، علی و رضائی قوام‌آبادی، محمدحسین. (۱۳۹۶). بنیان‌های نهادی بحران در مدیریت منابع آب زیرزمینی ایران. پژوهشنامه اقتصادی، ۱۷(۶۴)، ۹۴-۵۷.

قاسمی، ابوالفضل، علویان، مرتضی و حسینی، مریم. (۱۴۰۱). واکاوی تعاملات دولت و جامعه در حکمرانی آب ایران: دلالت‌های راهبردی. پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۱(۴۲)، ۲۲۰-۱۸۱. *

قدوسی، حامد و داوری، حامد. (۱۳۹۵). تحلیل انتقادی آب مجازی از منظر سیاست‌گذاری. آب و توسعه پایدار، ۳(۱)، ۵۸-۴۷. *

قربانیان کردآبادی، محمد، لیاقت، عبدالمجید و مالمیر، مرضیه. (۱۳۹۹). بررسی علل شکست سیاست‌های مدیریت مشارکتی آب در ایران. سیاستگذاری عمومی، ۶(۳)، ۱۹۰-۱۶۹. *

قربانیان کردآبادی، محمد، فصیحی هرندی، مهدی و لیاقت، عبدالمجید. (۱۳۹۸). بانکداری اجتماعی آب، بازتعریف رژیم های حکمرانی آب. تحقیقات منابع آب ایران، ۱۵(۴)، ۴۳۷-۴۲۵.

قوچانین، مرجان و فنائی، محمد. (۱۴۰۱). شاخص‌های مدیریت منابع آب با تمرکز بر حکمرانی. آب و توسعه پایدار، ۹(۱)، ۱۰-۱. *

کریمی، محمد و حداد، محمد رضا. (۱۳۹۴). مدیریت بهره وری پایدار از منابع آب زیرزمینی دشت مهنولات. فصلنامه علمی مهندسی منابع آب، ۸(۲۷)، ۱۳-۲۲. *

کریمی نژاد، مؤده، گلشنی، علیرضا، بوستانی، فردین. (۱۳۹۷). آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری بحران آب در ایران با رویکرد آینده‌نگاری. فصلنامه علمی راهبردی، ۲۷(۴)، ۱۲۴-۹۵. *

کمالی، یحیی. (۱۳۹۶). روش شناسی فراترکیب و کاربرد آن در سیاستگذاری عمومی. مجله سیاست، ۴۷(۳)، ۷۲۱-۷۳۶.

شناسی، ۴۱(۳)، ۵۴۳-۵۲۹.

وحید، مجید و رنجبر، محسن. (۱۳۹۷). آسیب‌شناسی بُعد سیاسی حکمرانی آب در ایران (۱۳۶۸-۱۳۹۲). سیاستگذاری عمومی، ۴(۴)، ۲۲۳-۲۰۳. *

هاشمی، سید مختار. (۱۴۰۱). حکمرانی محلی آب در ایران: پیامدها و توصیه‌های سیاستی. آب و توسعه پایدار، ۹(۱)، ۱۳۵-۱۴۴. *

یوسفیان، الهه، فقیهی، ابوالحسن، دانشفرد، کرم‌الله. (۱۴۰۰). طراحی الگوی خط‌مشی منسجم حکمرانی آب در ایران. فصلنامه انجمن علوم مدیریت ایران، ۱۶(۱۶)، ۶۴(۱-۳۲). *

References

- Head Brian W, (2010). “Water policy— Evidence, learning and the governance of uncertainty”, *Policy, and Society*, 29 (2), 171–180.
- Hukka J.J. , Castro Jose Esteban, Pietila Pekka E, (2010). “Water, Policy and Governance”, *Environment and History*, 16(2):235-251.
- Kaveh Madani, (2014). “Water management in Iran: what is causing the looming crisis?“, *Journal of Environmental Studies and Sciences*, Springer; Association of Environmental Studies and Sciences, 4(4), 315-328.
- Campbell, R., pound, p., pope, C., Britten, N., pill, R., morgan, m. et al (2003) “evaluating meta ethnography: a synthesis of qualitative research on lay experienced of diabetes and diabetes care”. *Social science and medicine*, 56(4), 671-684.
- Sandelowski, Margarete, Barroso, Julie, (2003). “Classifying the findings in qualitative studies”, *Qualitative Health Research*, 13(7), 905-923.